

Точка зору/

Олена БрегедаКандидат економічних наук, доцент
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана**Сергій Савлук**Кандидат економічних наук, доцент
Київського інституту банківської справи

Розвиток вимог Базельського комітету щодо міжнародних стандартів банківської діяльності

Світова фінансова криза стала не лише випробуванням механізму регулювання банківської діяльності (Базеля I і Базеля II), розробленого Базельським комітетом, а й могутнім поштовхом до його вдосконалення. Опубліковані комітетом у 2009–2010 роках пропозиції передбачають істотне уточнення вимог як до обсягів власного капіталу, так і до рівня ліквідності банків. Проте ці новації зустріли спротив банків та банківських асоціацій багатьох країн. З огляду на це Базельський комітет 12 вересня 2010 року прийняв ще один – підсумковий документ, що стосується зазначених показників, який самим комітетом визначений як Базель III. Змісту новацій і дискусій навколо них, а також можливостям упровадження пропозицій Базельського комітету в Україні присвячено цю статтю.

Після прийняття 26 червня 2004 року Базельським комітетом нових стандартів капіталу (New Capital Framework), відомих у світі як Базель II, робота комітету була сконцентрована на його вдосконаленні. Тож у липні 2005 року комітет опублікував документ, у якому було визначено порядок ведення банками так званих торговельних книг щодо операцій із цінними паперами та принципи врахування ринкових ризиків при визначенні рівня достатності регулятивного капіталу. В 2006–2007 рр. у центрі уваги Базельського комітету була уніфікація процедур оцінки ризиків діяльності банків в аспекті впливу на достатність капіталу. Для залучення широкого кола

країн до імплементації базельських стандартів у жовтні 2006 року комітет переглянув прийняті в 1997 році Ключові принципи ефективного банківського нагляду (Core principles for effective banking supervision).

Поглиблення світової фінансово-економічної кризи спонукало Базельський комітет до рішучих заходів: 17 грудня 2009 року він виніс на обговорення два нових документи: “Посилення стійкості банківського сектору” (Strengthening the resilience of the banking sector) [2] і “Міжнародні рекомендації щодо стандартів оцінки ризику ліквідності та моніторингу” (International framework for liquidity risk measurement standards and monitoring) [3].

В обґрунтуванні нововведень, запропонованих першим документом, зазначалося, що банківська система має недостатній буфер ліквідності, позабалансові зобов’язання банків завеликі, значними є рівень лівериджу (як співвідношення активів і капіталу) та циклічність настання ризиків. Запас власного капіталу банків недостатній для того, щоб ефективно протидіяти зазначеним факторам. У зв’язку з цим комітет визначив ключові напрями посилення стійкості банківської системи. Зокрема було запропоновано:

- підвищити якість, стабільність і прозорість капітальної бази банків;
- забезпечити деривативи, операції РЕПО, торгові книги, позабалансові

інструменти адекватним капіталом;

- використовувати показник лівериджу (Leverage ratio), включивши до нього всі позабалансові операції при оцінці фінансової стійкості банків;

- створити буфери власного капіталу в період зростання економіки для покриття втрат під час кризових ситуацій (a countercyclical capital framework);

- запровадити показник 30-денного коефіцієнта ліквідності (global minimum liquidity standard);

- удосконалити методіку розрахунку капіталу першого рівня, включивши до нього акціонерний капітал та розкриті резерви, а інші гібридні інструменти обмежити 15% його обсягу. Припинити враховувати капітал третього рівня при покритті ринкових ризиків у торговельній книзі;

- у процесі розрахунку рівня адекватності капіталу в доповнення до ризику дефолту позичальника, який визначений Базелем II, враховувати ризик погіршення його кредитоспроможності (credit valuation adjustment – CVA risk).

Особливу увагу в документі було приділено якості капітальної бази банків і очищенню її від домішків (step-ups), які реально не можуть протидіяти ризикам банківської діяльності в умовах кризи. Ключовою складовою капіталу першого рівня визнано серцевинний капітал (core capital), до якого входить акціонерний капітал та розкриті резерви. Слід розраховувати окремий норматив щодо достатності цього капіталу та встановлювати мінімальний розмір його частки в регулятивному капіталі банку. До інших складових капіталу першого рівня висунуто жорсткі вимоги. У випадку ліквідації банку вони повинні виконуватися неодмінно. Серед цих вимог – заборона дострокового викупу і дострокового погашення інструментів. Викуп і погашення можливі не раніше, ніж через 5 років після випуску цінних паперів і лише з ініціативи емітента і за згодою регулятора. Крім того, з категорії акціонерного капіталу виводяться вкладення в дочірні компанії, гудвіл та нематеріальні активи, відстрочені податки, а також інвестиції у власні акції, всі недосформовані резерви під активні та позабалансові операції тощо.

Ці заходи спрямовані на значне обмеження складу основного капіталу, дотримання принципу, за яким акціонерний капітал має переважати в загальній його структурі. Втілення

цих пропозицій сприяло б витісненню привілейованих акцій та інших інструментів, які не мають ваги у протидії банківським ризикам. Вимоги до основного капіталу українських банків у цілому відповідають таким нововведенням. За нашими оцінками, основний капітал вітчизняних банків за підсумками I півріччя 2010 року на 95% утворювався за рахунок статутного та резервного фондів (148 млрд. грн. зі 155 млрд. грн.).

Аналогічні критерії висуваються і до складових капіталу другого рівня. Це, враховуючи зняття вимоги щодо неперевикнення додатковим капіталом основного капіталу, майже стирає межу між ними. До основних вимог включення інструментів до капіталу другого рівня відносяться:

- якщо ці інструменти випущені і сплачені;

- субординовані до інших зобов'язань;

- їх викуп не гарантований ні емітентом, ні пов'язаними структурами;

- термін дії становить не менше п'яти років без права дострокового погашення, з рівномірною амортизацією впродовж останніх п'яти років і заміщенням адекватним капіталом;

- інші принципи.

Аналіз нових вимог до капіталу другого рівня свідчить, що їм не відповідає така складова капіталу українських банків, як резерв переоцінки основних засобів та нематеріальних активів. Щоправда, у документі прямо не сказано, що ця складова виключається з регулятивного капіталу банків.

У рекомендаціях щодо посилення стійкості банківського сектору Базельський комітет приділив значну увагу об'єктивному визначенню ризиків активів та ризиків, які на них впливають. Зокрема в документі зазначається, що у більшості випадків (на дві третини) дефолти банків були викликані недооцінкою ними змін кредитного ризику (CVA) і лише на третину – внаслідок реальних дефолтів боржників банків. Банкам рекомендовано визначати так званий ризик неправильного шляху (wrong-way risk), який поділяється на загальний, коли вірогідність дефолту контрагента корелює з загальноринковою ситуацією, і специфічний, коли ризик дефолту залежить від характеру операцій банку з цим контрагентом. Менеджменту банків рекомендовано визначати ризик неправильного шляху на основі моніто-

рингу продуктових, галузевих та регіональних ризиків і постійно інформувати наглядову раду про тренди цих ризиків.

Особливий наголос зроблено на контролі за діяльністю надвеликих банків. Наглядовим органам країн рекомендовано приділяти особливу увагу моніторингу за ними з метою упередження системних криз, а також – широко використовувати в практиці регулювання банківської діяльності показник очікуваних збитків (Expected losses – EL), водночас неочікуваним збиткам (Unexpected losses-UL) має протистояти економічний капітал банків. Окрему увагу приділено управлінню заставним майном. Банки повинні щомісячно проводити переоцінку його ринкової вартості, створити окремий підрозділ з управління заставним майном. Посилени вимоги запроваджуються до позичальників зі значним лівериджем – банки повинні проводити стрес-тестування таких клієнтів щомісячно.

Занепокоєність учасників Базельського комітету викликає якість зовнішніх рейтингів контрагентів банків, на основі яких визначається кредитний ризик за стандартизованим підходом. Завищені зовнішні рейтинги можуть призвести до так званого ефекту скелі (cliff effect), коли банки, не провадячи власних оцінок кредитоспроможності позичальників, надають кредити клієнтам із рейтингом, що перевищує певний рівень – скелю, з подальшою сек'юритизацією в спеціалізованих, часто фінансово слабких компаніях. Як наслідок, з'являється ризик “вишеньки” (cherry-risk), коли рейтингування провадиться в кількох рейтингових агенціях і банки обирають найкращі рейтинги для оцінки ризиків позичальників. Тому Базельський комітет порекомендував рухатися від положень Базеля II, які дозволяють банкам вимірювати ризики на основі зовнішніх рейтингів, до положень Базеля I, що вимагають однорідної оцінки рівня ризикованості кредитів (здебільшого це 100-відсотковий рівень ризику).

Значних змін може зазнати показник лівериджу як співвідношення капіталу і загальних активів. Якщо згідно з Базелем II це співвідношення визначалося за капіталом першого рівня, то нині пропонується використовувати лише акціонерний капітал, а також – включати до активів готівкові кошти, всі позабалансові

активи зі 100-відсотковим ризиком, не зменшувати активи на заставу та на будь-який балансовий неттінг як за деривативами, так і за РЕПО-позиціями.

Комітет також висунув для обговорення Міжнародні рекомендації щодо стандартів оцінки ризику ліквідності й моніторингу.

У першому пункті цього документа констатується, що “криза проілюструвала, як швидко і неминуче ризики ліквідності можуть кристалізуватися, а деякі джерела фондування – випаровуватися, створюючи проблеми оцінки активів і адекватності капіталу”. Для посилення контролю з боку наглядовців за ліквідністю комерційних банків комітет запропонував використовувати два основних показники ліквідності: її покриття та коефіцієнт чистого стабільного фондування.

Показник *покриття ліквідності* (Liquidity Coverage Ratio – LCR) вимагає у разі застосування стрес-сценарію перекриття високоліквідними активами відпливу коштів на термін до 30 днів:

$LCR = \text{Високоліквідні активи} / \text{Прогнозний відплив коштів за 30 днів} > 100\%$.

Стрес-тестування відпливу коштів за 30 днів передбачає ймовірність зниження кредитного рейтингу банку на 3 пункти (notch), відплив частини депозитів (причому окремо застрахованих і незастрахованих), втрату короткострокових джерел коштів, включаючи міжбанківські кредити, ринкові коливання, наслідком яких є втрата вартості застави, неотримання коштів за укладеними договорами, необхідність додаткових коштів для перекриття ризику репутації.

Для визначення чистого відпливу коштів за 30 днів обчислюється різниця між їх відпливом (outflows) за стрес-сценарієм і можливим припливом (inflows). Для застрахованих строкових, тобто для стабільних депозитів можливий відплив коштів визначається на рівні 7.5% від їх обсягу, для інших – меншою мірою стабільних, у тому числі для депозитів в іноземній валюті, – на рівні 15%. Для коштів держави, центральних банків, корпоративного та публічного секторів можливий відплив коштів із банків встановлюється на рівні 25% від їх обсягу, для коштів великих нефінансових компаній – 75%, а для фінансових компаній, у тому числі для банків і страхових компаній, а також для всіх позабалансових зобов'язань бан-

Таблиця 1. Складові наявного стабільного фондування

Відсотки	
Компоненти категорії ASF	Вага ASF-фактора
1. Капітал першого та другого рівнів; 2. Привілейовані інструменти терміном погашення понад рік; 3. Депозити терміном понад рік без права дострокового завершення	100
Стабільні роздрібні депозити терміном до року	85
Меншою мірою стабільні безстрокові або терміном до року депозити та кошти в іноземній валюті	70
Незастраховані великі депозити корпоративних клієнтів без строку повернення або до року	50
Інші зобов'язання	0

Джерело: [3, с. 21].

Таблиця 2. Складові необхідного стабільного фондування

Відсотки	
Компоненти категорії RSF	Вага RSF-фактора
Готівка, інструменти грошового ринку, цінні папери та строкові кредити з терміном погашення до року	0
Цінні папери з терміном погашення понад рік, вимоги до урядів, Світового банку, МВФ, ЄБРР, банків з рейтингом AA, активи з нульовим ризиком за Базелем II	5
Корпоративні облігації з рейтингом AA та з терміном погашення понад рік і з ліквідним ринком	20
Золото, цінні папери з рейтингом від AA– до A–, з терміном погашення понад рік, а також кредити, надані нефінансовим корпораціям на термін до року	50
Роздрібні кредити на термін до року	85
Інші активи	100

Джерело: [3, с. 23].

ків, – 100% від їх обсягу. До потенційного припливу коштів за цей же 30-денний період банкам дозволено відносити лише укладені договори з контрагентами, яким не загрожує дефолт, крім кредитних і прирівняних до них договорів, які під час стрес-тестування розглядаються як угоди з нульовим рівнем потенційного припливу коштів до банків.

Другим показником рівня ліквідності є *коефіцієнт чистого стабільного фондування* (Net stable funding ratio – NSFR). Він оцінює перспективний рівень ліквідності банку на тривалішому (понад 30 днів) горизонті і визначається як співвідношення наявного обсягу стабільного фондування (Available amount of stable funding – ASF) до необхідного обсягу стабільного фондування (Required amount of stable funding – RSF), яке має перевищувати 100%:

$$NSFR = ASF / RSF > 100\%.$$

До складу наявного стабільного фондування включаються банківські пасиви з певним відсотком стабільності фондування (див. таблицю 1).

До складу необхідного обсягу стабільного фондування включаються активи банку з певним рівнем потреби в стабільному ресурсному забезпеченні (див. таблицю 2).

При визначенні обох показників ліквідності активи не повинні бути нічим обтяжені, вільно відчуватись і постійно переоцінюватись відповідно до ситуації на ринку. Це сто-

сується і застави за кредитами. З цією метою банки повинні складати відповідні метрики, оновлювати їх на щотижневій основі і надавати наглядовим органам щомісячно. Банки повинні також запровадити раннє діагностування ринкової ситуації з метою визначення потреб у ліквідних коштах та оперативного маневрування інструментами в разі прогнозу дефіциту кредитних ресурсів.

Запропоновані Базельським комітетом нововведення щодо оцінки ліквідності можуть суттєво вплинути на українські банки. Нині вони обчислюють три нормативи ліквідності: *миттєву* – не менше 20%, *поточну* – не менше 40% і *короткострокову* – не менше 60%. Усі вони визначаються як співвідношення активів за певними строками погашення до зобов'язань на відповідні терміни і не передбачають ні стрес-тестування, ні обчислення потенційних відпливів та припливів коштів, ні визначення наявного чи необхідного стабільного фондування.

Базельський комітет отримав десятки листів від банків, банківських асоціацій з пропозиціями щодо доцільності його новацій. Так, американська банківська асоціація (ABA) зауважила, що параметри ліквідності занадто консервативні, тому необхідно оцінити сумарний вплив усіх нововведень на ВВП. Європейська банківська федерація (EBF) констатувала, що посилення вимог стримувати-

ме потенціал банків фінансувати економіку. Японська банківська асоціація (ЖБА) підкреслила, що ризик нестабільності фінансових систем значно зростає в міру запровадження більшості запропонованих регуляцій [4]. За оцінками секретаря Базельського комітету Штефана Вальтера, нововведення потребують збільшення капіталу світової банківської системи додатково на 4 трлн. євро [5]. За оцінками експертів комітету, нововведення зменшать ВВП на 0.2% після їх імплементації через 4.5 року внаслідок підвищення банками ставок за своїми кредитами [1].

З метою врахування альтернативних думок на саміті Групи управителів Базельського комітету 26 липня 2010 року були прийняті деякі поправки до розглянутих вище документів. У методичі визначення обсягу регулятивного капіталу дозволено включати до капіталу материнського банку внески міноритарних акціонерів до дочірніх банків, якщо джерелом цих внесків не є кошти материнського банку чи пов'язаних із ним осіб. Знято обмеження ризику контрагента на короткі позиції банку при визначенні нетто між довгою і короткою позиціями для розрахунку відвернень з капіталу. При обчисленні обсягу нематеріальних активів банкам дозволено використовувати міжнародні фінансові стандарти звітності IFRS, якщо за національними стандартами обліку GAAP їх вартість є більшою. При розрахунку відвернень акціонерного капіталу банки повинні будуть віднімати від нього не всю суму великих інвестицій у фінансові інститути (понад 10% від їх капіталу), наявні права з обслуговування нерухомості (MSRs) та відстрочені податкові активи, а тільки сумарну вартість усіх трьох інструментів, яка перевищує 15% суми простих акцій банку. Підвищується поріг віднесення фінансових інститутів до великих — з 25 до 100 млрд. доларів США, кредити яким зважуються в 1.25 раза при розрахунку адекватності капіталу.

Стосовно ліквідності, то за показником короткострокової ліквідності LCR знижено оцінку ризику впливу стабільних депозитів із 7.5 до 5%, меншою мірою стабільних — із 15 до 10%. Для операційних депозитів одного банку в іншому переважно для клірингу платежів встановлюється 25-відсотковий рівень імовірності впливу таких коштів при проведенні стрес-тестування. До ліквідних

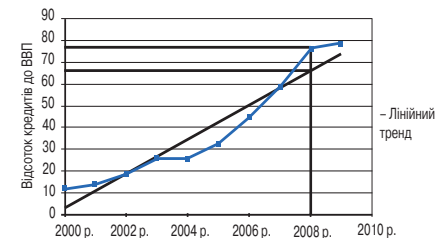
активів дозволено відносити урядові бонди в іноземній валюті, які мають нульовий ризик і які відповідають пасивам банку в тій же валюті. Запроваджується показник ліквідних активів другого рівня, обсяг яких обмежений 40% обсягу всіх ліквідних активів банку. До них включаються папери, випущені урядами та нефінансовими корпораціями з рейтингами не нижче AA — з рівнем ризику не більше 20% згідно з Базелем II у розмірі не більше 15% від їх загального обсягу в портфелі банку. Щодо показника довгострокової ліквідності NSFR, то для розрахунку наявного стабільного фондування запропоновано підвищити рівень стабільності для стабільних (застрахованих) роздрібних депозитів з 85 до 90%, меншою мірою стабільних — із 70 до 80%. Для визначення потреб у стабільному фондуванні його рівень для кредитів у нерухомість та інших кредитів з ризиком до 35% згідно зі стандартизованим підходом Базеля II коефіцієнт ризику впливу зменшується зі 100 до 65%. Необхідність фондування позабалансових зобов'язань зменшується з 10 до 5%.

Принциповою новацією базельських документів є пропозиція щодо створення буфера капіталу для протидії циклічності економічного розвитку. З цією метою для обговорення в липні 2010 року комітет оприлюднив окремий документ — “Протициклічний буфер капіталу” (Countercyclical capital buffer proposal) [7]. Його ключовою позицією є теза про те, що надмірне зростання банківського кредитування порівняно зі зростанням ВВП створює ризик циклічної економічної кризи внаслідок надмірної кредитизації економіки. Висувачи вимоги до підвищення капіталізації банків в умовах надмірної кредитизації економіки, комітет прагне водночас вирішити два питання: посилити запас фінансової міцності банків на період кризи і вжити заходів щодо її запобігання шляхом гальмування зростання кредитних операцій банків як альтернативи збільшення капіталу. Для визначення буфера капіталу, який буде індивідуальним для різних країн, спочатку обчислюється різниця (геп) між фактичним співвідношенням кредитів до ВВП за попередній рік і трендом цього співвідношення, обчисленого на поточний рік на основі статистичних даних за низку років.

Якщо фактичне відношення кре-

дитів до ВВП перевищує показник тренду на певний рік менш як на 2 відсотки, то додатковий буфер капіталу не створюється, якщо ж перевищує на 10 і більше відсотків, то банки цієї країни повинні створювати буфер капіталу на рівні 2% від активів, зважених на ризик. Для створення зазначеного буфера банки повинні будуть капіталізувати прибутки за встановленими нормативами [2, с. 70].

Відношення кредитів до ВВП і лінійний тренд

Джерело: розраховано за даними [8].

Лінійний тренд співвідношення обсягу кредитів і ВВП України відображено на графіку.

На підставі даних графіка можна зробити висновок, що за результатами 2008 року українським банкам потрібно було б створювати буфер капіталу, якби викладені вище вимоги тоді існували, адже фактичне значення співвідношення кредитів і ВВП (77.4%) більш як на 10% перевищило середнє значення тренду (близько 68%).

Важливим акордом (але не останнім) дискусії стали підвищені стандарти капіталу, прийняті комітетом 12 вересня 2010 року. Вони передбачають підвищення нормативу адекватності акціонерного (серцевинного) капіталу з 2 до 4.5% плюс 2.5% буфера капіталу на стресові періоди порівняно з 2%, як планувалося раніше. На рівень у 4.5% банки повинні вийти до 1 січня 2015 року, а створити буфер капіталу в повному обсязі — з 2015 до 2019 року рівномірно по 0.625% щорічно. Рівень адекватності капіталу першого рівня повинен підвищитися з 4 до 6% до 2015 і до 8.5% до 2019-го за рахунок буфера. Норматив адекватності всього регулятивного капіталу до 2019 року сягне 10.5%. Цікаво, що встановлення буфера капіталу розглядається як інструмент зменшення бонусів керівництву та дивідендів акціонерам банків, і вже не говориться про те, що країни, рівень кредитизації ВВП яких не перевищує більш як на 10% лінійну тренду, можуть не створювати

буфер капіталу. Більше того, країнам із прискореним зростанням обсягу кредитів щодо ВВП рекомендовані більш ранні терміни створення буфера капіталу. Для системних банків будуть визначені окремі, підвищені вимоги до капіталу.

Підвищення нормативів почнеться з 1 січня 2013 року, коли вимоги до акціонерного капіталу будуть встановлені на рівні 3.5%, капіталу першого рівня — 4.5%. Починаючи з 2013 року, рівномірно по 10% щорічно буде зменшуватися врахування в капіталі інструментів, які не мають ознак акціонерного капіталу. З цього ж року починається паралельне обчислення показника лівериджу, а з 2017 року він стане “повноправним” нормативом регулювання діяльності банків. З 2015 року буде запроваджено норматив покриття ліквідності, а з 2018 року — норматив стабільного фондування.

Оцінюючи запропоновані новими базельськими документами пропози-

ції щодо позиції сучасної вітчизняної практики, слід зазначити, що норматив адекватності регулятивного капіталу українських банків і так на 2 в. п. перевищує діючі рекомендації (10% порівняно з 8%), проте Базель передбачає встановлення нормативу відносно капіталу першого рівня, тобто основного капіталу банків, а такого нормативу нині в Україні немає. Якщо він буде визначений навіть на новій базі, то ситуація з адекватністю основного капіталу по банківській системі України не повинна погіршитись. За нашими підрахунками, на 01.07.2010 р. співвідношення статутного капіталу українських банків і загальних активів становило близько 13%, проте статутний капітал окремих банків може почати з’їдатися збитками, якщо резервних фондів буде недостатньо для їх покриття, і цей показник у них може знизитися. Не вплине суттєво на банківський сектор у цілому підвищення нормативу Н2 до 10.5%, оскільки його

фактичне значення на середину 2010 року було 20.6%, але це може створити проблему капіталізації окремих банків. Нечітко визначена доля таких інструментів капіталу другого рівня, як переоцінка матеріальних активів і субординований борг. Проте їх частка в регулятивному капіталі української банківської системи в цілому є незначною.

Література

1. www.bis.org.
2. www.bis.org/publ/bcbs/164.pdf.
3. www.bis.org/publ/bcbs/165.pdf.
4. www.bis.org/publ/bcbs/165/comments.
5. *Экономические известия*. — 2010. 3 августа.
6. www.bis.org/press.
7. www.bis.org/publ/bcbs/172.
8. www.bank.gov.ua.
9. Кротюк В., Куценко О. Базель II: розрахунок мінімально необхідної величини капіталу згідно з Першою компонентою // Вісник Національного банку України. — 2006. — № 5. — С. 16–22.

Українська академія банківської справи НБУ (м. Суми)

Нотатки з конференції/

Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України в полі зору науковців

28–29 жовтня в Українській академії банківської справи НБУ (м. Суми) відбулася XIII Всеукраїнська науково-практична конференція “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України”. Традиційно в ній взяли участь науковці, фахівці банківської справи з України, Польщі, Білорусі, Росії, які проаналізували стан і обговорили актуальні питання розвитку вітчизняної банківської системи.

Діловий тон конференції задав доктор економічних наук, професор, начальник відділу стратегії монетарної політики — заступник начальника експертно-аналітичного центру з питань грошово-кредитної політики Апарату Ради Національного банку України **Олег Яременко**. Його доповідь “Глобалізація та питання монетарного суверенітету” викликала великий інтерес учасників зібрання. Вчений висловив міркування щодо того, що одним із найнебезпечніших наслідків глобальної кризи є недовіра до монетарного суверенітету. В умовах зростання екзогенної невизначеності об’єктивно посилюється потреба в його захисних можливостях, зна-

чно зростає відповідальність за вибір параметрів та інструментів грошово-кредитної політики.

Доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України **Володимир Корнєєв** порушив дуже актуальну тему — антикризові інструменти стабілізації ринків капіталу. Науковець вважає, що для України внаслідок кредитного стиснення, яке стало після попередньої спекулятивної кредитної експансії, вкрай загострилася проблема ліквідності ринків і банків. При цьому переважна більшість фінансових інструментів, за допомогою яких проводяться фінансові

спекуляції, мають саме кредитну природу. Виходячи з цього, можна визначити такі “прогалини” розвитку кредитного ринку в Україні, поява яких зумовлена надмірними докризовими спекуляціями — це сфера іпотечного ринку, споживче кредитування й корпоративні запозичення.

“Упровадження антикризових заходів показало, що регулятивний ресурс держави та центробанків є визначальним фактором стабілізації ринків і банківських систем, — зазначив доповідач. — Відновлення не наставало, доки влада не вирішувала проблеми ліквідності банківського сектору і належного фінансування реального. Реалізація концепції “саморегулюван-